

8

Voleti `enu - lezbejski `ivot i veze

Ljubav me|u `enama je -udo i zadovoljstvo. Biti identifikovana `enom zna-i u-initi `enu svojim prioritetom. Lezbejstvo je na-in `ivota, a ne samo pitanje sa kim `elimo da spavamo.

Osloba|anju svih `ena od opresije u mnogim zajednicama, najviše su doprinele lezbejke-aktivistkinje. Emotivna i ekonomska nezavisnost od mu{karaca nam daje mogućnost da sve ovo -inimo i da budemo objektivnije, asertivnije i mo}nije. To je sloboda kojom treba da formiramo svet.

Kada pozitivno govorimo o lezbejstvu, heteroseksualnim prijateljicama se -ini da kritikujemo njihov izbor - mu{karca; {to nije istina. ^esto se de{ava da su ljubomorne na na{e uspe{ne veze, koje one ne uspevaju da ostvare u heteroseksualnom odnosu. Esencijalni deo na{eg lezbejstva jeste briga za druge `ene, {to uklju-uje i `ene -iji je izbor druga-iji od na{eg.

Poglavlje o lezbejkama, u originalu "Na{e telo i mi", napisale su `ene iz cele zemlje putem pisama, pri-aju}i o svojim iskustvima, tra`e}i savete, vesti, kontakte i podr{kku. Mnogo

se toga promenilo za lezbejke otkada se originalno poglavlje pojavilo. Nekoliko lezbejki je odlučilo da radi zajedno na nadogradnji ovog teksta. Rangiraju i godišta od dvadeset-etiri do sedamdeset (est, do) le smo do raznovrsnih pozadina i iskustava.

Elimo da putem informacija i podrške dopremo do žena koje tek počinju da ispoljavaju lezbejski identitet, kao i do lezbejki koje se osećaju izolovanim od drugih lezbejki. Takođe, elimo da heteroseksualnim ženama pružimo jasniju sliku o našim životima (Nijedna od sadašnjih spisateljica nije radila na tekstu iz 1973. godine: "U Americi nas zovu Dajk". Presudnu podršku i inspiraciju kod nekolicine od nas pobudili su naši prvobitni coming out-i. Napisale smo poglavlje koje se prilično razlikovalo od tona i fokusa originalnog, koristeći kraće priče, oslobađajući time prostor za veći broj tema).

Tokom poslednjih deset godina lezbejska zajednica je porasla. Lezbejke su brojne u etničkim grupama, ekonomskim klasama i političkim krugovima. Mi smo radnice u fabrici, učiteljice, prevoditeljke, doktorke, studentkinje, vlasnice, stjuardese, političarke, liderke, atletičarke... Neke od nas su invalidkinje, druge imaju ili planiraju da imaju decu, neke su sigurne da neće imati decu i u tome pronalaze oslobađajući izbor, jedne imaju veze koje traju život, dok druge žive u celibatu. Ima i onih koje su udate za muškarce i ne mogu lako da napuste brak, a identifikuju se kao lezbejke. I pored toga što je većina istorijskih dokumenata u kojima lezbejke nevidljivim, istraživanja otkrivaju lezbejsku kulturu koja datira još od drevnih vremena. Oduvek smo postojale i borile se za slobodu naše ljubavi, ponekad istupale javno, zbog toga proglašavane vešticama i spaljivane na lomači. Kulturno nasleđe koje su nam ostavile naše drevne sestre namerno je proglašeno interpretirano, tumačeno, prevođeno u heteroseksualni kontekst, i često uništavano.

Mi koje pišemo ovo poglavlje uzbuđene smo zbog tog nasleđa. Iako srećne što živimo u vremenu kad lezbejke donekle mogu da žive i vole otvoreno, predrasude i opresija i dalje su svakodnevice. Nadamo se da će ovo poglavlje pomoći

drugim lezbejkama – našim sestrama, da izgrade razumevanje, ponos i moć.

coming out

“Coming out” je proces prihvatanja i afirmisanja našeg lezbejskog identiteta i odlučivanja koliko želimo da budemo otvorene u vezi toga. To uključuje više stupnjeva: priznanje samoj sebi da si lezbejka, upoznavanje sa drugim lezbejkama, razgovore sa prijateljima i porodicom, učestvovanje na demonstracijama za prava lezbejki i gejeva, otvorenost u školi i na poslu. Mnoge od nas nikada neće biti slobodne da sve ovo učine. Mnogo energije trošimo donoseći odluke da li, kada, kako i pred kim želimo da budemo otvorene. Jednog dana, kada naše društvo bude slobodno prihvatilo lezbejstvo, možemo tu energiju da koristimo za mnogo potrebnije stvari.

COMING OUT PRED SAMOM SOBOM

Odrastajući u kulturi koja pretpostavlja da su svi heteroseksualni, biti svesna svog identiteta i prihvatiti ga obično je dug i postepen proces. Svaka od nas ima posebnu priču o izgradnji lezbejske svesti. Coming out pred samom sobom može se dogoditi u bilo kom životnom dobu.

Već sa četrnaest godina znala sam da se razlikujem od drugih. Sve moje drugarice pričale su o mladima, a mene to nije zanimalo. Izašla sam sa par momaka ali sam izbegavala sve društveno uslovljene događaje. Volela sam da četam sa nekom snažnom ženom. Uvek sam bila u nevolji. Svakada sam se sa roditeljima, uzimala droge, pila... Danas sagledavam da je to proisteklo iz mog saznanja da sam drugačija, i moje nemoći da bilo šta učinim u vezi toga.

Nisam mislila da ću postati lezbejka, sve do svoje dvadesetpete godine, kad sam se jednostavno zaljubila u ženu, i morala sa time da se nosim. Dok sam bila sa njom sve je bilo jednostavno, ali kada smo nakon tri godine raskinule,

morala sam sebe kona-no da pitam da li sam zaista lezbejka.

Mislim da sam oduvek bila lezbejka, ali mi je trebalo sedamdeset godina da to priznam.

Nakon razvoda izlazila sam sa mu{karcima i -ak spavala sa nekoliko, ali ne{to je nedostajalo. Tokom pet godina u celibatu uglavnom sam bila zadovoljna slobodom i usamljeno{u. Ponekad sam `alila {to nikom ne dopu{tam da mi pri|e. Bila sam fascinirana lezbejkama, ali me je upla{ila pomisao da mo`da i ja `elim da volim `enu. Roditelji bi eksplodirali, biv{i mu` bi poku{ao da mi oduzme starateljstvo nad decom, prijateljice bi mogle pomisliti kako `elim da ih zavedem... Pla{ila sam se, tako|e, da bi moj izbor zna-io da sam protiv mu{karaca. Polako sam iza{la na kraj sa tim, i jednog dana kona-no rekla sebi: "Od sada sam lezbejka". Tada je jedan va`an deo mog identiteta do{ao na svoje mesto. Drago mi je {to sam izabrala da budem lezbejka.

Kada sam krenula na koled`, samo su dve crnkinje-studentkinje, -ije su porodice pripadale srednjoj klasi, boravile u studentskom domu. Tada sam, otprilike, postala svesna da me privla-e `ene i poku{avala to da ugu{im. Strah me je nagnao da svoju ose}anja prema devojkama zamenim grubim i agresivnim pona{anjem kako bih se prikrla, ali ljudi su po-eli da me optu`uju da sam dajk. Bila sam prestravljenam i{lju da se moje fantazije, na neki na-in, vide. Po-ela sam da se zabavljam sa mu{karcima kako bih pokazala da nisam "takva". Sada mi je jasno da je cilj izre-enih optu`bi bio da me "dovede u red" i natera da se pona{am kao "dama". Znala sam da svako mo`e da me maltretira zato {to sam crnkinja, a mislila sam da je najve{i zlo-in biti crnkinja-lezbejka. To je najvi{e uticalo da se udaljim od `ena koje su bile zainteresovane za mene.

Kada sam zavr{ila fakultet pojavio se `enski pokret. Pokret mi je pru`io podr{ku. Osna`ili su me primeri `ena koje imaju hrabrosti da promene svoj `ivot. Shvatila sam

da je uzaludno zavaravati se da si strejt. Konačno sam napravila coming out pred crnkijom koju sam upoznala na poslu. Rezonovala sam da ukoliko me rasističko društvo diskriminira na osnovu boje kože, to što sam gej ne čini nikakvu razliku. Od tada, moj život je postao ispunjeniji i srećniji.

U početku, mnoge od nas pokušavaju da se odreknu svog lezbejstva. Lezbejstvo je kontradiktorno u odnosu na: o-ekivanje porodice, rezervisana mesta u društvu, načina o-ekivanja. Sve što smo ikada čule o lezbejkama bilo je negativno. Najčešće se dešava da ne poznajemo ni jednu javno deklarisanu lezbejku.

Nisam znala da postoje lezbejke u malom gradu kraj Beograda u kome sam živela. Imala sam šesnaest godina, kada sam se zaljubila u devojku i ostvarila vezu sa njom. Ona je bila prva za koju sam znala da je gej. Bilo mi je teško da kažem sebi "ja sam lezbejka", kada nisam poznavala ni jednu, niti sam znala šta sve podrazumeva taj termin.

Stereotipi o lezbejkama mogu nas zaplašiti.

Bila sam fascinirana idejom ljubavi prema ženama, ali sam bila potpuno isključena zbog predstave koju sam imala o njihovom izgledu. Nisam čela da budem muškarac, niti da izgledam kao muškarac.

Seksistički odgoj nas učini da su žene inferiorne, zbog toga se dešava da odbijamo svoje lezbejstvo. Jedan od razloga je i svest o tome da je nam život kao lezbejkama biti teško i komplikovan, iako s' druge strane zadovoljavajuć.

Mnoge lezbejke imaju bolna osećanja na pokušaje odricanja svojih osećanja prema ženama: zabavljaju se sa muškarcima, udavaju se, konsultuju psihijatre – traže izlečenje, traže utehu u alkoholu, drogama...

Odbijala sam da dodirujem devojke iz straha da bi mi se svidelo. Ljuta sam na sebe što sam toliko dugo potiskivala

ose}anja; sada mi je te{ko da se opustim i dodirujem `enu koju volim.

Napraviti coming out pred samom sobom u osnovi zna-i osloboditi se krivice, mr`nje prema sebi i straha, kojima nas je u-ilo homofobi-no dru{tvo<sup>1</sup>. Coming out zna-i voleti sebe kao `enu i lezbejku.

Kada prvi put napravi{ coming out, to je kao da sebi go-vori{ ne{to u {ta ne}e{ da poveruje{. "Ljubila si se sa tom de-vojkom, zar ne? Bilo ti je lepo, nije li? I {ta onda nije u re-du?" Kad postane{ iskrenija prema sebi -itav tvoj `ivot se ot-vara.

Mesec dana nakon {to sam imala prvu ljubavnicu i rekla sebi "OK, ja sam lezbejka", odjednom sam po-ela vi{e da ple{em, duplo vi{e da se kupam, da naga plivam no}u i nosim meke pripijene majce.

Kada sam napravila coming out, nisam poznavala u svom gradu nijednu lezbejku iz Azije. Bilo je to kao `ongli-ranje izme|u tri sveta. Odrasla sam u veoma tradicional-noj kineskoj porodici. Nisam znala da sam gra|anska Amerike do svoje osamnaeste godine. Trebalo se najednom suo-iti sa tom zemljom kao realno{u. Nekoliko godina kas-nije shvatila sam svoju seksualnu preferenciju, nasuprot svim tradicionalnim kineskim o-ekivanjima i ekstremnoj homofobiji kineske kulture, zajedno sa svim drugim dru{tvenim o-ekivanjima u Americi.

Po-ela sam postepeno da integri{em sve tri stvari. Po-ku{ala sam da sa-uvam kineski identitet i da ga pove`em sa ose}ajem jake `ene; poslu`io mi je model moje bake koja je bila glava porodice. Izabrala sam jaku `enu iz svoje li-ne pro{losti i iskombinovala je sa tradicijom kako bih omogu}ila sebi da budem jaka kao `ene i da se ose}am si-gurno u vezi svog lezbejstva. Iako nisam out u svojoj poro-dici ne ose}am da }u umreti zbog toga.

¹ Homofobija je iracionalan strah i mr`nja prema homoseksualnosti u nama samima i u drugima.

COMING OUT PRED PRIJATELJIMA I PORODICOM

Veoma je problematično dopustiti drugim ljudima da saznaju da smo lezbejke. Ako odlučimo da otvoreno budemo lezbejke, postajemo vidljive mete za psihičko i fizičko zlostavljanje. Možemo biti: etiketirane kao bolesne, odvojene od svoje dece, otpuštene sa posla... Ukoliko nastavimo da skrivamo svoje lezbejstvo suočavamo se sa uvredama i neprijatnostima kada ljudi podrazumevaju da smo heteroseksualne; ginekolozi žele da koristimo kontrolu rađanja, prijatelji žele da nas "udaju", muškarci nam dobacuju... živimo u strahu da će neko saznati. Osećamo se odsečeno od mnogih ljudi koje volimo.

Želim da moja porodica i prijatelji znaju da sam lezbejka, jer želim da budem iskrena prema njima. Ne želim ništa da krijem od njih, pogotovo nešto toliko važno za moj život, nešto zbog čega sam srećna i na šta sam ponosna.

Mnoge od nas prvo naprave coming out pred prijateljima, procenjujući koji će to najbolje prihvatiti.

Jedna prijateljica pred kojom sam napravila coming out mi je rekla: "Srećna sam što si se zaljubila, ali isto tako mislim da je to pogrešno. Takva osećanja bi trebalo da gajiš prema muškarcima". Posle toga više nismo prišle na tu temu. Od tada pa nadalje pitam sve prijatelje kako za njihove negativne tako i za pozitivne reakcije, tako da ne izigravaju liberalne prijatelje a da pritom kriju homofobna osećanja.

Moja najbolja prijateljica (trinaest godina prijateljstva) prekinula je naše prijateljstvo nekoliko meseci nakon što sam joj rekla. Nismo se videli deset godina. Bez obzira koliko dobro poznajemo nekog, nikada ne možemo znati šta da očekuje kad napravi coming out.

Uglavnom je najteže skrivati istinu od svoje porodice.

Prilikom porodi-nih okupljanja, gde svi vrlo heteroseksualni dolaze sa svojim porodicama, izuzetno mi je teško jer ne mogu da dovedem svoju devojkicu. Sve moje tetke pitaju kada }u se udati.

Većina roditelja loše prima ovakve novosti.

Gledajući svoje roditelje shvatam koliko su izolovani. Sa kim oni mogu da razgovaraju o svojoj }erki koja je lezbejka? U ovakvom dru{tvu ljudi prave veoma surove komentare na ra-un gej ljudi, a sud o detetu tretira se kao sud o roditeljima. Mnogi roditelji se ose}aju odgovornim za to kakva su im deca, i ne mogu da se oslobode ose}aja krivice, i tra`enja uzroka, konstantno pitaju}i sebe gde li su pogre{ili.

U po-etku, roditelji mogu kriviti sebe, misle}i da je lezbejstvo nešto "pogre{no" i da je ono "posledica", zbog toga najbla`e reakcije mogu biti ljutnja, ose}aj krivice i sramote, povre|enost i strah. Reakcije roditelja mogu se ispoljiti i u vidu nasilja: svoje }erke lezbejke {alju na terapiju radi "izle-enja" (kao da se radi o nekoj bolesti), sme{taju ih u institucije za mentalno zdravlje, kidnapuju ih i {alju na "deprogramiranje", a neki se }ak odri-u svoje dece. Drugi izbor svojih }erki ne uzimaju za ozbiljno, nadaju}i se da }e upoznati finog mu{karca i "stvarno" se zaljubiti. Postoje, naravno, i oni koji mnogo bolje prihvataju ovu situaciju.

Reakcija moje majke bila je izuzetak. Rekla mi je: "Ja to ne razumem uop{te, ali drago mi je ako si sre}na."

Napraviti coming out pred porodicom uglavnom predstavlja proces za koji je potrebno nekoliko godina. Neki roditelji vremenom shvate, }ak i ako u po-etku odbijaju komunikaciju, dok neki ne. Coming out pred porodicom }ini da porodi-ni odnosi budu iskreniji i, ponekad, mnogo prisniji nego {to bi bili da `ivimo u la`i. Mo`emo }ak biti i prijatno iznena|ene, kao u situaciji o kojoj nas je izvestila jedna baka lezbej-

ka: "Jedna od mojih devetnaest unuka mi je rekla: 'Volim da pri-am drugarima o mojoj gej baki'."

PRED PORODICOM I PRIJATELJIMA

Napraviti javno coming out pred našim pretpostavljenim, doktorima, terapeutima, nadzornicima, nastavnicima, ili svećenstvom, predstavlja rizik. Ovi ljudi imaju moć da naš život u-ine izuzetno teškim. Diskriminacija na poslu, koja je problem svih žena, teško pogađa lezbejke. Ako se otvoreno deklariramo, veoma lako se može desiti da budemo posljednje na listi za zapošljavanje i prve na listi za otpuštanje. Ukoliko krijemo svoje lezbejstvo u cilju da našemo posao, živimo u strahu da ne budemo otkrivene. Mnoge lezbejke zbog toga vode dvostruki život.

Ipak, danas sve veći broj lezbejki živi otvorenije i kada je posao u pitanju. U određenim delovima sveta, lezbejke i gejevi izborili su se protiv diskriminacije na poslu. Poslodavci, na svim poljima, moraju da nauče da žemo bolje obavljati svoje poslove onda kada budemo iskrene u vezi toga ko smo.

[to postoji veća mogućnost da lezbejke budu vidljive, to je veća šansa da nas ljudi posmatraju realno, da primete podršku koju pružamo jedna drugoj, i da sagledaju našu snagu. Povećana brojna vidljivost, omogućava nam da se zalažemo mnogo efikasnije protiv diskriminacije na poslu i svih drugih vrsta opresije koje sakrivaju mnoge lezbejke.

Ne mislim da sve objavimo: "Mi smo lezbejke!" sve u isto vreme. Ljudi bi bili šokirani otkrićem da poznaju mnoge lezbejke koje vole i poštuju. Kada bi ljudi zaista bili svesni koliko nas ima, bilo bi im teško da nas vide kao nenormalne.

Ne mislim da je alarmantno što nije bezbedno biti "out". Moje iskustvo govori da je homofobija toliko intenzivna da se proširila koliko rasne i polne predrasude, plus je još uvek, legalna i društveno poželjna. Ne mislim da je rešenje biti sakrivena. Mislim da treba biti svesna svih rizika, oceniti ih, pripremiti se za njih i onda ih preuzeti.

pronala`enje na{e zajednice

Kontakt sa drugim lezbejkama ima presudan zna-aj, ali je obi-no te{ko ostvariti ga.

*Moja prijateljica i ja smo bile zajedno pet godina, ali nis-
mo iza{le kao "gej". Oduvek smo ose}ale da smo dovoljne
jedna drugoj, ali sada po-injemo da se ose}amo veoma usa-
mljeno i izolovano. Kada konstantno `ivi{ u tajnosti, po-in-
je{ da ose}a{ da ne postoji{. Potreban nam je kontakt sa
drugim gej ljudima kako bi mogle nekom da ka`emo:
"Vidite, mi volimo jedna drugu, mi postojimo!"*

*Nisam ni pomi{ljala da u gradu postoje starije lezbejke,
a desilo se da su dve moje drugarice napravile `urku i poz-
vale sve -etrdesetogodi{njakinje lezbejke koje su poznavale.
Od tog dana se ose}am potpuno druga-ije. Gledala sam
kroz tu prostoriju i vidim koliko nas mnogo ima. Sada se
sastajemo svakog meseca.*

Kasnih pedesetih ve}ina lezbejki bila je ekstremno izolo-
vana od drugih.

*Ukoliko nisi poznavala neku lezbejku koja je poznavala
neku drugu, jedino mesto gde si mogla da sretne{ lezbejke
bili su barovi, a mo`da ti se ta bar scena nije dopadala.
Pored jednog jezivog romana u kojem su lezbejke bile
o-ajne i uglavnom umirale nesre}ne, postojalo je jo{ neko-
liko knjiga, nije bilo novina za koje sam znala, niti grupe
do koje bih do{la. Bila sam `eljna kontakta.*

Zahvaljuju}i lezbejkama i gejevima koji su se borili za pra-
va da `ivimo i volimo otvoreno i ponosno, sada imamo mno-
go mre`a i organizovanog na-ina kako da do|emo jedni do
drugih. Iako barovi predstavljaju mesta za neke lezbejke da
se otvoreno sastaju i zajedno opuste od svakodnevnog stresa,
bilo je potrebno stvoriti prostore za okupljanje koji nisu zas-
novani na no}nom `ivotu i alkoholu, ve} mesta koja odra-

avaju mnogobrojne lezbejske interese. DOB (Daughters of Bilitis) društvo osnovano pedesetih godina dvadesetog veka u SAD-u, stvorilo je prvo mesto za lezbejke na kome se sastajalo radi druženja i diskusije. Kasnije su se organizacije poput Lesbian Liberation and Radicalesbians fokusirale na politiku lezbejstva i feminizam. Neki gradovi sada imaju grupe za mlade lezbejke i gejeve, lezbejke različitih boja i religija, starije lezbejke, lezbejke invalidkinje, kao i za majke lezbejke. TNGTF (The National Gay Task Force) i LLGDF (Lesbian Legal Defense Fund) fokusiraju borbu na izazivanje sudova da promene zakone i društvena uslovljavanja koja vrše opresiju nad nama. Mi imamo svoje novine, nezavisne izdavačke kuće, muzičke studije, knjižare, restorane, profesionalne i religiozne organizacije, kulturne organizacije i centre. Festivali i plesovi obuhvataju čitavi krug lezbejske i gej zajednice. U Americi se svakog leta čitavom zemljom održavaju lezbejski i gej komemorativni marševi povodom godišnjice Stounvolške pobune iz 1969. godine. U Beogradu je 1995. godine osnovana grupa za promociju lezbejskih prava – LABRIS, nastala iz nevladine organizacije ARKADIJA – gej i lezbejskog lobija osnovanog 1990. godine.

Ovakve grupe i događaji pružaju nam šansu da se preduzme prvi korak, upoznavanje sa drugim lezbejkama, pa čak i tada, mnoge od nas su se osećale stidljivo ili dvoumno da li da prošetaju na lezbejskom okupljanju.

Pre prvog susreta sa lezbejskom grupom za podršku prirodnim centrom, šetao sam kroz blok četiri puta i otišao kući. Bilo me je strah da "izađem" pred celom, potpuno novom grupom ljudi. Sledećeg meseca moje potrebe za prijateljstvom i podrškom nadjačale su moje strahove, i tako sam ušao.

Uprkos našoj povećanoj vidljivosti, ili možda baš zbog toga, napadi na nas i napori da nas stišaju ne prestaju. Juna 1982. godine u Americi, namernim porukom od strane kancelarije vodećih nedeljnih novina "Gay community news". 1979. godine mediji su izabrali da igraju nefer, i kom-

pletno ignorišu istorijski marš od dvesta hiljada lezbejki i homoseksualaca u Vašingtonu.

Tamo nas je bilo na stotine i hiljade, prekrivali smo travnjake Vašington Monument-a. Došli smo kućama u sumrak, umorni ali uzbuđeni zbog važnosti toga dana, uključili smo radio i shvatili da niko nije pomenuo ovaj događaj. Brzo smo pregledali vesti, emisije na televiziji i novine, to smo učinili i sledećeg dana, i našli, samo u jednim novinama malu vest. Jedna radio stanica emitovala je, u par minuta, pregled lokalnih događaja u kome je bilo pomenuto deset učesnika – bilo je apsurdno. Oni su nam govorili da se to nikad nije dogodilo, da mi nismo bili tamo, da mi nismo postojali.

lezbejke u malim zajednicama

Sresti druge lezbejke u malim gradovima ili seoskim sredinama može biti veoma teško.

Ovo je jedan deo zemlje gde sve (što je drugačije nije prihvaćeno. Ovo mesto je udaljeno od civilizacije. Ovde nema mnogo gej žena. Ako uopšte postoje, dobro su sakrivene od nas ostalih.

NEKI PREDLOZI

1. Čitaj knjige i slušaj muziku lezbejskih autorki.
2. Kontaktiraj najbližu lezbejsku ili gej organizaciju. Proveri vodiče za kulturu i vidi koja su mesta zanimljiva za žene, ili kontaktiraj nacionalne lezbejske i gej grupe. Organizacije koje nisu u tvojoj blizini možda ti daju informacije o grupama bliže im tebi, ili da ti daju ime žene koja te može povezati sa drugim lezbejkama u tvom kraju.
3. Budi uključena u ženske političke aktivnosti. Da li blizu tebe postoji ženski centar, možda pri univerzitetu? Bilo koja feministička grupa? Mnoge lezbejke su politički aktivne i većina ženskih grupa ima lezbejske članice.

4. Idi na ženske manifestacije kao što su koncerti, konferencije i festivali. Mnogi ženski muzički festivali i skupovi održavaju se preko letnjeg perioda u ruralnim sredinama. Liste predstojećih festivala ili skupova objavljuju ženske i gej novine. Čak i ako ovakva dešavanja nisu blizu tebe, možeš upoznati druge lezbejke iz svog kraja, ili nekog ko poznaje nekog.

I zapamti, nisi sama.

veze

Biti izvan dominantne kulture pruža nam određenu slobodu prilikom formiranja onakve vrste veze kakvu želimo. Neki izbori, dileme i mogućnosti došli su po uzoru na načela heteroseksualne sestre, dok neki nisu.

PRITISAK DA BUDEŠ U VEZI

Društvo, iznad svega, očekuje od žena da pronalju muškarca, da se zaljube i imaju vezu sa njim. Lezbejke umesto muškaraca traže žene za svoje ljubavnice, partnerke, životne saputnice, uglavnom naglašavajući da je dobro biti u vezi.

Uslovljeno nam je da mislimo kako smo samo pola osobe ako nismo sa nekim.

Jedina stvar koja ti je u glavi je da sretno ženu, da se emotivno vežeš, da ostvariš vezu, i da budeš u vezi samo sa njom. To je bio krah mnogih intimnosti.

Ako nismo u vezi, moramo da se izborimo sa sobom i drugima da bi se osećale dobro.

Kada se naljem u blizini parova, u bilo kom vremenskom intervalu, dobijem osećaj razaranja o-aja, kao da nešto nije u redu sa mnom (to nisam u vezi. Pritisak -ini da sko-ić na bilo koju devojkicu umesto da celu stvar razmotriš.

IZBOR DA NE BUDE[U JEDNOJ STALNOJ VEZI

Pored lezbejki koje biraju da imaju jednu ljubavnicu ili nijednu, postoje i one koje nikako ne `ele jednu stalnu partnerku.

To {to nisam u vezi i {to sam prepu{tena sebi, dopu{ta mi da otkrijem kakve su moje potrebe, da otkrijem ko sam, i da dobijem ose}aj same sebe.

Svi|a mi se {to ni prema kome nemam obavezu. Jedan od razloga za to je taj {to kad si sama ili u celibatu ima{ jasniji odnos prema tome {ta `eli{ u `ivotu. Stvara{ emotivan i fizi-ki prostor. To {to `eli{ ne zavisi od onoga {ta tvoja partnerka `eli.

Dok sam bila u vezi, provodila sam mnogo vremena raspravljaju}i se do detalja u vezi svega. Sve je moralo da bude kompromis, sve od malih do najkrupnijih stvari. Veza je izgledala kao ogromno tra}enje vremena i energije.

Kada sam sama, moje ose}anje bezbednosti dolazi od mene i odnosa koje imam sa drugim ljudima. Kada sam u vezi moja bezbednost mnogo zavisi od te veze i te `ene.

To je neverovatno koliko energije veza iscedi iz mene. Kad sam sama ose}am se fantasti-no, ose}am prave talase mo}i!

Danas u mom `ivotu postoji mnogo vi{e `ena nego nekad, postoji mnogo vi{e prostora za mnogo vi{e `ena.

Shvatila sam da vi{e posla obavljam i prime}ujem da sam mnogo kreativnija, kad nisam u vezi.

Volim ose}anje kada poku{avama da stvorim ne{to novo.

Ne distanciramo se jedne od drugih izborom da ne bu-

demo u vezi. I dalje `elimo, i imamo intimna prijateljstva. Neka od njih su seksualno intimna.

Veoma mi je teško da povu-em liniju izme|u prijateljice i ljubavnice, tako da spavam sa nekoicom svojih najboljih prijateljica. Mislim da je to zaista zadovoljavaju}e. Puno puta se desi da spavam sa bliskim prijateljicama bez seksa, {to mi tako|e pri-injava zadovoljstvo.

Mo`emo izabrati intimnost bez seksa zato {to nam se svi|aju prijateljstva takva kakva su i ne `elimo da ih menjamo.

Smatra se da je lezbejska zajednica u potpunosti prekopirala heteroseksualnu zajednicu razmi{ljanjem da intimnost u vezi podrazumeva seksualni odnos. Veza mo`e da bude -vrsta i intimna i bez seksa, jer uvo|enje seksa u vezu ne dokazuje obavezno ove vrednosti.

Koliko je dobro biti sama zavisi od sposobnosti da izbegnemo posrtanje i ose}aj zavisnosti zarad na{eg dobra. Uglavnom tra`imo sre}u u tome da nas neko voli i ceni, a u stvari `elimo da to zadovoljstvo pronajemo u sebi.

IMATI STALNU PARTNERKU

Mnoge od nas biraju da budu u intimnoj i seksualnoj vezi sa jednom `enom, bez obzira da li ili ne `ivimo zajedno. Mi gradimo vezu, planiramo svoj posao tako da mo`emo imati vi{e vremena da budemo zajedno, poma`emo jedna drugoj prilikom li-nih promena i pote{ko}a, izgla|ujemo konflikte. Me|u nama ne postoji podela uloga, trudimo se da promenimo obrasce po kojima smo nau-ene da funkcioni}emo. U vezi mo`emo biti par meseci, nekoliko godina ili ceo `ivot.

Kada -ujem druge lezbejke da pri-aju o svojim prijateljskim i ljubavnim vezama sa mnogo `ena, to mo`e da zvu-i uzbudljivo. Biti u vezi sa jednom `enom isklju-uje ovakve vrste emotivnih avantura. Ali moja partnerka i ja imamo sopstvenu avanturu koju stavljamo na prvo mesto.

Kona-no posle godinu i po dana mo`emo da ka`emo jedna drugoj: "Treba{ mi"; i da znamo {ta to zna-i. To ne zna-i "Ja sam beznade`na bez tebe, ne mogu da te pustim", ve} zna-i rizikovanje odre|ene unutra{nje zavisnosti koju ranije nisam poznavala.

INTIMNOST

Bez obzira kakvu vezu imamo, na{e porodice i mediji nude nam samo ograni-ene, heteroseksualne modele intimnosti. Osloba|aju}e je biti bez modela i seksisti-kih stereotipnih uloga, ali se mo`e javiti odre|ena nesigurnost u vezi toga kako treba da se pona{amo.

Udala sam se sa devetnaest godina i ta-no znala {ta treba da radim do kraja `ivota; nisam morala da razmi{ljam. Kada sam u{la u prvu lezbejsku vezu nisam imala nikakvu predstavu. To je zastra{uju}e. Nisam znala kuda da idem, kome da se obratim i pitam da li je ispravno to {to -inim. Svi|a mi se {to bez modela, na-in na koji `ivimo zavisi od na{e hrabrosti.

PORODI^NI KALUPI

Mnoge teme koje se vezuju uz lezbejske veze i seksualne odnose vi{e imaju veze sa usponima i padovima intime, nego sa -injenicom da smo lezbejke.

U mojoj porodici se niko nije vidno ljutio. Nisu postojale sva|e, ve} samo "diskusije". Kada se moja partnerka ili bliska prijateljica razbesni, moja prva reakcija je panika. Znam da `elim da se otvorenije raspravljam, da ne budem tako tiha u svojoj ljutnji, ali mi to te{ko polazi za rukom.

Moji roditelji su `iveli i radili zajedno dvadeset-etiri -a sa dnevno sve do smrti. Porodica moje partnerke Lu bila je tradicionalnija. Njen otac je radio celog dana ili je vreme provodio sa svojim mu{kim prijateljima, dok je njegova `ena provodila mnogo vremena sa svojim sestrama. Lu je gledala svoje roditelje kako izgledaju u svom podeljenom

vremenu, i njoj je to isto bilo potrebno. Imala sam problem sa prihvatanjem -injenice da Lu povremeno želi da bude bez mene. Borile smo se sa ovakvim razlikama dok nismo rešile da se osejamo bezbedno radeji stvari druga-ije od naših roditelja.

RAZDVOJENOST

Mi koje volimo žene odrasle smo u seksisti-kom društvu koje obezbeđuje žene i ne pruža nam mogućnost da izgradimo svoj identitet. "Uloga" žene u vezi je tradicionalno postavljena tako da žena daje, da se prepušta, pot-injava, i brine za one koje voli. Iako postoje ogromne razlike između žena, postoji izvesna bliskost koja proizilazi iz -injenice da smo isti pol - slično telo, i da smo slično socijalizovane. Možemo nam se desiti da upadnemo u osejanje bliskosti iako za tako nešto nema razloga. Trebalo bi da budemo zaposlene, kako bi pronale zdrav balans između bliskosti i distanciranosti, i ohrabrile jedna drugu da izgradimo individualnost.

Pohvalno je što moja devojka i ja poznajemo svoje granice, znamo kada želim da kažemo da a kada ne. Ako ne izgradimo svoju privatnost odmah na početku veze, sledeća stvar koju -inim je ili se pot-injavam ili odlazim.

Ako zapo-nete vezu sa ženom koja živi daleko, ali zbog posla mora da se preseli, ne možete je kriviti što je otišla od svoje kuće, prijatelja, i dotadašnjeg posla, i što ne možete da stalno budete zajedno. Vi bi trebalo da budete svesne koliko je to važno za onu koju volite. Moja devojka trenutno živi u drugoj državi. Mrzim razdvojenost, ali sa druge strane cenim njenu nezavisnost, kao što cenim svoju.

MONOGAMIJA ILI NE

Neke lezbejke radije mogu da budu u vezi koja je puna seksualne ekskluzivnosti, dok su druge mnogo obazrivije.

To što sam lezbejka pruža mi priliku da radim stvari druga-ije od heteroseksualnih parova koje sam videla.

Volela bih da budem manje posesivna od heteroseksualaca, ali kada se dogodi da moja partnerka postane seksualno intimna sa drugom ženom, to me boli. To nas je -ak moglo rastaviti. Odlu-ila sam da budem iznad svoje potrebe za seksualnom zavisnošću, pa i ako to u nekim krugovima nije politički korektno, veoma je humano.

Neke lezbejke račistile su sa sobom da li žele da budu mnogamne ili ne, dok druge stalno razmatraju svoje stavove.

BU^ I FEM

Mnoge javno deklarirane i aktivne lezbejke pedesetih godina, kao i one pre njih, pratile su striktno oblačenje i utvrđeno ponašanje, posebno u društvenim situacijama. Smatralo se da bu-ice iniciraju seksualne veze, a da fem prenose pasivnost i u krevet; da dopuštaju bu-icama da vode ljubav sa njima, ali ne i da uzvraćaju. Sve je to bila posledica tadašnje socijalizacije i odsustva seksualne slobode. Lezbejke feministkinje nekada kritikuju bu--fem lezbejke zbog imitiranja heteroseksualnih modela i ovekovečivanja seksizma. Druge su ovako reagovala:

Bila sam fem, žena koje je volela i želela da neguje bu-snagu u drugim ženama. I pored toga {to sam bila lezbejka preko dvadeset godina i prigrllila feminizam kao svoj pogled na svet, mogu da uo-im bu- na sto metara daljine i da me uzbudi njena mo}. Suprotno uverenju ova mo} ne ide na ra-un identiteta fem. Bu--fem veze onako kako sam ih ja iskusila, bile su kompletni erotski iskazi, a ne falsifikovane heteroseksualne replike. Bile su duboko ispunjene jezikom lezbejskog stava, oblačenja, gestikulacije, ljubavi, hrabrosti i autonomije. Bu--fem jeste eroti-no partnerstvo i slu`i obe-ma kao upadljiva zastava ustanka, kao i intimno ispoljavanje ženske seksualnosti.

Neke žene kažu da je bu--fem odnos stvar pro{losti, ali su mnoge lezbejke nedavno odgovorile da to nije ta-no. Iako su kodovi manje striktni danas, mnoge lezbejke na različite načine, nastavljaju da ispoljavaju bu--fem bu|enje asertivnosti i

receptivnosti, slave}i "razli- itost `enskih tekstura", i stoga forme hrabrog eroticizma.

OPRESIJA I PODR[KA

Heteroseksualci imaju privilegiju da se dr`e za ruke u javnosti, da odlaze zajedno bilo gde, i da uvek budu lepo do-e kani kao par od strane svojih porodica, religioznih zajednica i institucija. Oni mogu javno da proslavljaju svoje veze, donose odluke jedno za drugo u vreme bolesti i ostavljaju materijalna dobra u slu-aju smrti. Lezbejke ne mogu u`ivati nijednu od ovih stvari.

U zbornici gde radim, slu{am druge nastavnike kako pri-aju o svojim vezama... Ni{ta im zaista ne predstavlja problem, ali jedni drugima pru`aju veliku podr{ku. Kada bih bila otvorena prema njima, izgubila bih posao. Ako je En bolesna, ja sam izuzetno zabrinuta zbog nje i ne mogu imati nimalo razumevanja na poslu. Ako nas dve moramo da donesemo veliku odluku, nikog ne mogu pitati za pomo}. Sve ovo -ini izuzetno va`nim na{a lezbejska prijateljstva.

Tokom svih razdoblja, uprkos opresiji, lezbejke su podr`avale veze drugih lezbejki. Danas, na sasvim jednostavan na-in mo`ete pitati na{e prijateljice kako izgledaju njihove veze, imamo {ansu da pri-amo o svojim sva|ama, odanosti, ljubomori, poslu, ku}nim poslovima i svim drugim stvarima o kojima ljudi imaju potrebu da pri-aju. Mnoge od nas stvaraju li-ne rituale, gde prijatelji i porodica (ponekad i krvni srodnici, nekada alternativne porodice) dolaze da zajedno proslave va`ne doga|aje: da afirmi{u na{e identitete kao `ena i lezbejki, proslave na{u ljubav, ...Mo`emo se isto tako okupljati pod drugim okolnostima: da ozna-imo dolazak ili odlazak na{e dece, ro|enje bebe, po-etak ili kraj na{ih veza.

Ljubav koju imamo jedne za druge – kao prijateljice, partnerke i porodica, predstavlja izvor mo}i, zadovoljstva, borbe i odrastanja. Gledamo napred, da bi mogle da volimo: otvo-

renije, dublje, hrabrije, bez besa, na onoliko na-ina koliko mo`e da postoji...

seksualnost

Deo ljubavi prema `enama predstavlja i seksualna privla-nost me|u `enama. Privla-nost varira koliko se i `ene razli-kuju. Kroz seks mo`emo izra`avati: ljubav, prijateljstvo, po-`udu, brigu, potrebu, ose}aj za avanturu, u`ivanje u na{im telima. Mo`emo se mnogo ljubiti i grliti, milovati telo part-nerke satima ili u`ivati u seksu na brzinu. Mo`emo milovati bradavice i klitoris, vaginu dodirivati prstima i jezikom i dodirivati sebe tokom seksualnog odnosa. Mo`emo i ne moramo imati orgazme, koristiti erotske slike, razmenjivati fantazije i igrati seksualne igre, smejati se dok vodimo ljubav, spavati zajedno bez genitalnog seksa. Ovde ne postoji ni-jedan "pravi" na-in da se bude seksualna niti bilo koji "ispra-van" na-in vo|enja ljubavi.

Knjige i filmovi oduvek prikazuju seksualnost izme|u `ena i mu{karaca kroz odre|ene uloge koje se od njih o-ekuju. Za lezbejke -ak i sam pojam "vo|enja ljubavi" ili "seksualni odnos" nije striktno definisan. Za mene i moju partnerku to je oduvek bilo me|usobno podu-avanje, za-jedni-ko u-enje, stvaranje koje se stalno gradi. To je ono {to obe volimo i zbog -ega je sve mogu}e.

Seks sa mu{kim partnerima bio je u redu, ali me sa mo-jom devojkom odu{evljava intenzitet. @elim da dodirujem i da me dodiruje, da stalno vodimo ljubav, da budem i gruba i ne`na, da je penetriram, da ose}am kako se kre}e po meni. Kona-no ose}am ispunjenost i dubinu svoje seksualnosti. Oduvek sam sumnjala da mora postojati ne{to vi{e, ali nisam razumela kako to da prona|em.

U pronala`enju onoga {to izlu|uje moju partnerku, {to osloba|a njeno telo, oku{avaju}i je, u-e}i o njenim mirisi-ma i strukturama, po-injem, tako|e, i sebe da volim.

Divno je {to ne moram da razmi{ljam o trudno}i!

Postoje naravno i problemi, među kojima je svakako mit da lezbejski seks ne podrazumeva nikakav problem. Mo`emo uleteti u nevolju o-ekuju}i da }e seks sa `enom biti bla`en, intuitivan, spontan i nikada dosadan.

Vo|enje ljubavi sa `enom prvi put obi-no uklju-uje mnogo vi{e od toga {to se de{ava seksualno. Mo`emo se odjednom osetiti oslobo|enim kao seksualna bi}a. Mo`emo osetiti stimuli{u}e zadovoljstvo, ali i biti prestra{ene do smrti. Mogu pro}i meseci, -ak i godine dok ne nau-imo sve o promenjenim {ablonima u seksu, {ta volimo i koji je na{ kamen spoticanja.

[to vi{e spavam sa `enama, to vi{e uvi|am da ne mo`e{ pretpostavljati da se tvojoj partnerki dopada isto {to i tebi. Tu postoje ogromne razlike. Najzrazli-itije stvari treba izneti, pri-ati o njima, ali se obi-no to ne doga|a.

Imala sam prili-no pote{ko}a sa iniciranjem seksa, ali kad je sve krenulo nastupilo je olak{anje. Moja partnerka voli da otpo-ne vo|enje ljubavi ali ima problema sa do`ivljavanjem orgazma i zbog toga je frustrirana. Imamo problem da pri-amo o tome.

Godinu i po dana imale smo divlji, strastven seksualni `ivot. Kada smo po-ele da `ivimo zajedno, seksualnost je odjednom postala problem. Ispostavilo se da su na{i obrasci bili veoma druga-iji. Moja partnerka ima potrebu da pri-a, da se putem konverzacije oseti intimno, da se potpuno opusti pre nego {to oseti seksualnost. Ja imam potrebu da dodirujem, da prvo napravim fizi-ki kontakt pre nego {to se opustim da bih mogla da pri-am intimno. Posezala sam za njom pre nego {to bi stigle do spava}e sobe i ona je bila sle|ena. Borile smo se oko toga mesec dana, obe smo se ose}ale u`asno, sve dok nismo postale svesne {ta se doga|a.

Ranije, kada sam bila u braku, navikla sam da imam seks veoma ~esto i kada nisam `elela. Kada sam po-ela da

Živim sa Ritom radila sam istu stvar. Ona se identifikovala kao lezbejka dok je još bila dete. "Evo me pored prave lezbejke" govorila sam sebi i želela sam da živim u skladu sa njenim o-ekivanjima, ili onim što sam mislila da jesu. Konačno posle dve godina po-ela sam da govorim: "Stani momenat, ne želim sada da vodimo ljubav". Osetila sam se mnogo bolje.

Zbog toga što su žene duboko socijalizovane da ne budu seksualno asertivne, i da ne mogu otvoreno da pri-aju o seksualnom zadovoljstvu, naučiti kao da sa svojom lezbejskom partnerkom pri-až otvoreno o tome šta obe želite u seksu, predstavlja pravo otkrovenje.

Kada vodim ljubav sa ženom, izazov je da sve žene budem iskrenija, da kažem šta zaista osećam, da ispoljim svoju odsutnost umesto da se pretvaram.

Možemo ući u lezbejski seks sa zaveštanjem heteroseksualnih modela koji su štetni za žene. Bez obzira da li smo bile heteroseksualne ili ne, ovakve ideje se ipak uvlače u naš život.

U vođenju ljubavi možemo uneti:

- ubeđenje da seks ne volimo mnogo i da verovatno nismo seksualne ili da smo "frigidne".
- osećanje da je seks o.k. ali ne i za poštovanje.
- sumnju da smo svojim partnerkama dužne da pružimo seks kada one žele.
- nepoverenje u svoje seksualne reakcije – ubeđenje da ne možemo postići orgazam u seksu sa partnerkom.
- malo iskustva u asertivnosti ili preuzimanju vođenja u seksu.
- stid da dodirujemo sebe prilikom odnosa, zato što mislimo (ili mislimo da naša partnerka misli) da ona sve treba da čini.
- fokusiranje vezano za samo izvođenje žene u vođenju ljubavi, uključujući, svakog puta, orgazam kao cilj.

■ emotivne otkiljke zbog nekadašnjeg iskorištavanja tela, ili seksualnog zlostavljanja.

Neke od nas mogu sumnjati u svoje lične impulse i preferencije kada se čini da prate muški model. Na primer, može nam biti neprijatno da osetimo počudo, ili zato što reagujemo agresivno i imamo fantazije ili zato što dominiramo ili koristimo erotske materijale. Ipak, ovo mogu biti aspekti seksualnosti koju bismo učivale. Dildo, na primer, nije "zamena za penis", već nam pruža zadovoljstvo ako učivamo u penetraciji tokom seksa. Kao lezbejke imamo šansu da se odvojimo od muško-definisane seksualnosti i da proniknemo u sve dimenzije svoje seksualnosti, koja duboko zadire u našu intimu, zadovoljstvo i ljubav.

Neke lezbejke praktikuju sadomazohizam (S/M), erotizovanu razmenu moći koju partnerke međusobno dogovaraju sa namerom učivanja u sigurnom i konsenzualnom seksu.

Stalno skrivanje ili nedostatak vremena za volenje ljubavi prouzrokuje probleme koje često potiskujemo ili ne govorimo o njima.

To su sve tri stvari: kako se osećate u vezi svog posla? Kako se osećate pored ljudi sa kojima radite? Kako se osećate u vezi injenice da vam kuća već dve nedelje nija bila prazna? Bilo bi stvarno divno da se naše malo vremena za seks.

Bila sam prošlog leta sa grupom lezbejskih parova, sve bliskih prijateljica. Deset žena, i sve smo priznale kako želimo da vodimo ljubav mnogo više. Da li to ima veze sa materinstvom (neke od nas imaju decu), ili sa tim što je užubljenje nestalo u vezi?

Prolazim kroz tešak period i osećam potpuno odsustvo svoje erotske energije, zato što me previše plaši da dopustim sebi izlet kad imam toliko posla da uradim. Strah me je, da je me to potpuno obuzeti. Ponekad ne vidim kako da postignem obe stvari.

Osećamo potrebu da budemo seksualno slobodne, u bilo kom vidu koji nam je potreban. Kao žene učimo da balansiramo ono što dajemo drugima time što oduzimamo vreme za nas same. Možda bi tako i trebalo da afirmišemo potrebu za odvajanjem vremena radi seksualnog zadovoljstva.

Ako vi, ili vi i vaša partnerka imate problema sa seksom, možda biste želele da se priključite lezbejskoj grupi za diskusiju ili potražite savetovateljicu. Najvažnije je što možemo pomoći jedne drugima, više nego što to trenutno činimo, tako što ćemo seksualne probleme i teme uvesti u svoje konverzacije. "Kako je tvoj seksualni život?" može povremeno biti pitanje od neverovatne pomoći.